

нормативно-методичних матеріалів, попередні розрахунки для Міністерств, Відомств, Кабінету Міністрів України. Результати дослідження, проведені в межах програми, полегшують запровадження у навчальний процес. Відповідний контроль за виконання програм дозволить прискорити втілення результатів досліджень аспірантів, докторантів, підвищить значимість їх робіт для економіки України, залучати більш широкі верстви здібних студентів, Міністерства та відомства, бізнесові структури, що відкриває можливості більш активно працювати на конкретних об'єктах і оперативно реагувати на запити реальної економіки.

Н. Ю. Бутенко, канд. екон. наук, доц.,
кафедра менеджменту

ІНТЕГРАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ТРАДИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ

Проблема, яка постає сьогодні перед вітчизняною системою вищої освіти, є проблема розумного поєднання накопиченого в Україні досвіду підготовки фахівців з вищою освітою, традиційних підходів, що відповідають нашої ментальності та умовам життєдіяльності українців з досвідом розвинутих країн у галузі освіти, єдиними європейськими вимогами до рівня підготовки фахівців з вищою освітою та умов її здійснення, сучасними інноваційними технологіями вищої освіти.

Перший аспект, який треба взяти до уваги, стосується змістовності підготовки фахівців з вищою освітою. Як відомо, рівень підготовки фахівця з вищою освітою, залежить як від рівня його теоретичної підготовки, так і від рівня набуття ним практичних навичок, вмінь, ступеня розвитку в нього певних ділових та особистісних якостей. Тому, розглядаючи ефективну систему підготовки фахівців з вищою освітою, треба обов'язково враховувати всі ці складові.

Перевагою вітчизняної системи освіти завжди була досить ґрунтовна та широка фундаментальна підготовка у вищих навчальних закладах, яка надавала майбутнім фахівцям можливість досить широкого кола діяльності у перспективі. Сучасні умови життєдіяльності нашої країни не дають підстави говорити про

можливість та доцільність вузької, спеціалізованої підготовки, яка характерна для багатьох навчальних закладів європейських країн, які є учасниками Болонського процесу.

Диверсифікація виробництва, інноваційні зміни, що відбуваються майже у всіх галузях народного господарства, швидке оновлення наукової та практичної інформації обумовлюють постійну зміну вимог до рівня та фаху підготовки працівників. За таких умов широка, фундаментальна підготовка має сенс і сьогодні.

Треба прийняти до уваги і ще один аспект сучасного життя. Суттєве зміщення інтересів та діяльності багатьох людей, які не отримали базової економічної освіти, в економічну сферу обумовлює необхідність та доцільність організації нових закладів та використання нетрадиційних форм освіти. Для того, щоб задовольнити потреби ринку праці в сучасних фахівцях, доцільно формувати інтегративні курси та форми роботи; гнучкі, варіативні підходи до формування та роботи закладів освіти тощо. Таким чином, постає проблема поєднання при отриманні освіти фундаментальних теоретичних засад та практичної спрямованості і прикладної орієнтації.

Перший змістовний аспект пов'язаний і обумовлює другий — організаційний. Є певні організаційні освітні форми, методи та технології, за якими здійснюється освіта в нашій та в інших країнах. Вони мають власну історію, економічні, політичні, ментальні та інші засади, які не можна одночасно змінити або ігнорувати. На організації навчального процесу впливають цілі навчання (економічні та соціальні), матеріально-технічна база вузів, склад та рівень підготовки професорсько-викладацького корпусу, склад та кількість студентів у вузі, мотивація до навчання, рівень підготовки абітурієнтів, перспективи працевлаштування молодих фахівців та ще багато інших факторів. Тому система освіти, яка формувалася роками, є досить консервативною системою, яка складно піддається змінам, особливо швидким. Отже, інновації в освіті мають впроваджуватися досить повільно, помірковано і зважено.

Принципово нові умови та зміст ділової активності, що склалися в нашій країні у зв'язку з переходом до ринку, кардинально змінили вимоги до якостей, які повинні мати фахівці, що отримали спеціальну освіту. Це обумовлює необхідність підготовки кадрів за профілем, який суттєво відрізняється від того, що мали випускники навчальних закладів ще кілька років тому.

Отже відповідність підготовки фахівців сучасним вимогам діяльності передбачає певного здобуття під час навчання. По-перше, в процесі навчання має формуватися ціннісна структура особисто-

сті майбутнього фахівця, яка відповідає ціннісній системі та етиці цивілізованого бізнесу. По-друге, в процесі навчання студенти мають отримати знання, які допомагатимуть їм розбиратися у житті та діяльності взагалі. По-третє, в процесі навчання студенти повинні розвивати операційні навички, що обумовлюють вміння здійснювати певні дії під час роботи в організації. По-четверте, навчання має розвивати у студентів навички спілкування та участі у груповій взаємодії. По-п'яте, у навчанні студенти мають розвивати власні здатності передбачення, тобто розвивати уявлення та інтуїцію. По-шосте, під час навчання студенти повинні розвинути в собі прагнення та звичку до самовдосконалення. Та нарешті, у процесі навчання у студентів має сформуватися активна життєва позиція та висока мотивованість до праці.

Природно, така кардинальна зміна сутності навчання в контексті розвитку системи освіти обумовлює не менш кардинальну зміну змісту та методики навчання. Найбільш суттєвими змінами є наступні:

1. Перехід до інтегрованого навчання в контексті предмету, що вивчається, замість вивчення та розглядання окремих тем, задач та питань.

2. Зміна акцентів уваги під час навчання з пошуку вірних відповідей на розвиток вміння вирішувати проблеми. У реальному житті дуже часто не існує вірних відповідей, а людина отримує той результат, якого вона досягла, певним чином вирішуючи власну проблему. А результат буде тим краще, чим вище здатність людини вирішувати проблеми.

3. Заміна пасивного типу навчання, при якому студенту відводиться роль слухача, що засвоює, повторює та інше, активним навчанням, для якого характерна активна роль студента при засвоєнні та відтворенні знань, рішень, інформації.

4. Заміна контролю за процесом навчання з боку викладача, фахівця, контролем з боку самих тих, що навчаються. Викладач фіксує правила навчального процесу, студенти в рамках цих правил самі контролюють те, як іде навчальний процес, і те, як вони здійснюють навчання. Контроль дає змогу співставляти не досягнутий ступень виконання завдань студентами, а те, як досягаються саме цілі навчання.

Отже наведені особливості мають принциповий характер та насправді суттєво відрізняють сучасні тенденції в освіті від традиційного підходу до навчання.

В межах конкретних підходів до процесу навчання вони відображаються, по-перше, у зміні акцентів у навчанні (перехід від

інформаційного змісту у навчанні до розвиваючого), по-друге, у збільшенні різноманітних форм та методів навчання, що застосовуються, та по-третє, у зміні взаємовідносин сторін та сприйняття їх одна одної. Взаємовідносини викладача та тих, хто навчається, стають більш демократичними, з точки зору суб'єктної взаємодії вони змінюються з позиції суб'єкт — об'єкт (як було раніше) на позицію суб'єкт — суб'єкт.

Лекційна форма навчання є ефективною в тому випадку, коли головна ціль навчання полягає у передачі знань. Якщо ж ціллю навчання є розвиток вміння мислити, або розвиток навичок вирішувати проблеми, або розвиток таких особистісних якостей, як інтуїція, готовність до співпраці та прагнення до нових звершень, то активні методи навчання мають більше переваг відповідно до традиційних. Заради цих важливих цілей освіти і викладач, і студенти повинні змінювати власні традиційні ролі та обов'язки.

Інноваційні методи навчання пов'язані зі значними змінами ролі викладача та його обов'язків в аудиторії. При традиційному навчанні, наприклад на лекції, викладач грає головну роль. Все, що відбувається у аудиторії, обумовлено тим, як викладач подає матеріал, а заняття відбувається по заздалегідь складеному плану. Студенти грають другорядну роль. Інноваційні форми навчання ґрунтуються на зовсім іншому розподілі ролей та відповідно на інших відносинах і використовує активну участь студентів.

Пасивне сприйняття ідей та фактів не є освітою. Інакше кажучи, студенти повинні активно приймати участь у навчанні, вони повинні самі породжувати ідеї, які лише намагається передати їм викладач. Процес навчання є справжнім творчим процесом. Але для того, щоб це було дійсно можливим, викладачу потрібно не лише вміти передавати іншим власні думки, йому потрібно мати здатність та бажання сприймати те, що мають можливість передати йому студенти.

Третій аспект проблеми пов'язаний з самостійністю навчальної діяльності студентів, їх мотивацією до навчання та готовністю до інновацій в освіті, які сьогодні їм пропонує вища школа. Це дуже велика за обсягом проблема, навіть кілька проблем. Підґрунтя їх знаходиться в ментальних аспектах, в історії розвитку країни та її освітньої системи, а також у соціально-економічних умовах розвитку країни.

Зараз можна говорити про те, що:

- абітурієнти не готові до тих інновацій, які пропонує їм вища школа, і тому процес адаптації до вузівських вимог та ву-

зівської системи навчання відбувається у першокурсників досить складно;

- мотивація студентів до навчання та отримання знань у вузі досить низька (десь не більше 30 % студентів дійсно виявляють внутрішню мотивацію та власне усвідомлене бажання вчитися, отримувати знання та навички у вузі);

- відповідно до цього проблема індивідуалізації навчання, збільшення самостійності студентів у навчанні та впровадження інноваційних форм і методів у навчання є досить проблематичною і потребує від викладачів суттєвих зусиль та творчості.

І, нарешті, ще один аспект проблеми пов'язаний з матеріально-технічними умовами діяльності у вузах, навчально-методичним забезпеченням навчального процесу та мотивацією і можливістю викладачів. Зрозуміло, що освіта потребує великих коштів. Для того, щоб навчання та рівень підготовки відповідав сучасним вимогам, як найменше необхідне сучасне обладнання, технічні засоби, достатні обсяги навчально-методичних розробок, вільний доступ до різних інформаційних джерел тощо. На сьогодні ми маємо ще багато проблем з цими питаннями. А лише декларування того, що і як треба робити, яке не підкріплене необхідним устаткуванням та ресурсами, породжує відчуття «подвійних стандартів» і негативно впливає на мотивацію діяльності.

Щодо мотивації діяльності викладачів, то крім багатьох інших проблем, у першу чергу, на нашу думку, відповідно до задач входження в європейський освітній простір, треба подбати про нормалізацію педагогічного навантаження (такого, як у нас, немає в жодній цивілізованій країні) і про реальні можливості для викладача на підставі цього займатися крім педагогічної, ще й методичною і науковою роботою.

Підводячи підсумки, можна визначити головні напрями вирішення сучасних проблем освіти. Вони пов'язані, по-перше, зі змістом, методами та формами навчання (варіативність та інтеграція курсів, їх тривалість, інноваційні та традиційні методи навчання, різноманітні форми підготовки, можливості отримання базової та післядипломної освіти тощо); по-друге, з кадровим складом викладачів та їх викладацькими можливостями (готовність та бажання викладачів працювати в інноваційному режимі, їх вміння застосовувати нові форми та методи роботи, зміна акцентів у власної діяльності відповідно вимогам часу); по-третє, з матеріально-технічним, дидактичним та грошовим забезпеченням сучасних форм освіти.